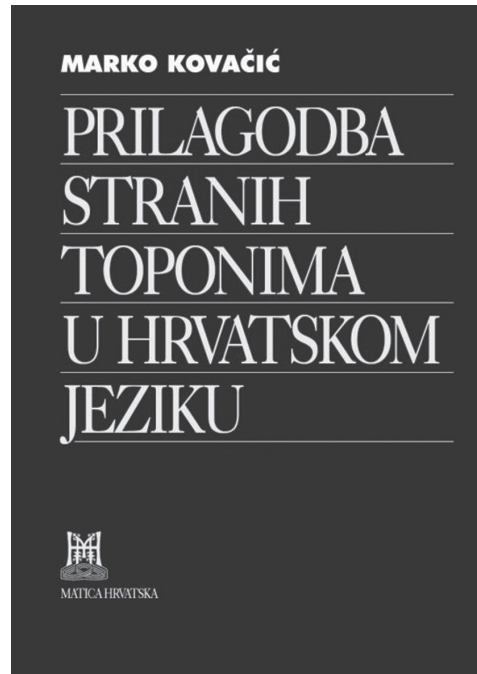

VAŽAN PRINOS PROBLEMATICI PRILAGODBE STRANIH TOPONIMA

U usporedbi s tuđicama, koje imaju već uhodane procese prilagođavanja, sukladne povijesnim zbivanjima, put prilagodbe koji prolaze egzoni pun je izazova. Oni često zbog geopolitičke aktualnosti naglo postanu relevantnima za hrvatsku javnost, pri čemu im je i kudikamo širi raspon izvorišnih jezika. Time postaju „hitni slučajevi“ u potrazi za hitnim rješenjima, pa u jezicima primateljima neprestano dolazi do konfuzija i nedosljednosti. Nedavno je u izdanju Matice hrvatske izašla monografija koja je važan i kvalitetan prinos utvrđivanju pravila kojima bi se konfuzija mogla izbjeći, ali i više od toga. Osim brojnih gotovih rješenja, autor argumentirano predočava modele i principe koji se mogu primijeniti na neobrađene toponime.

Knjiga prevoditelja i jezikoslovca Marka Kovačića *Prilagodba stranih toponima u hrvatskome jeziku* (Zagreb, Matica hrvatska, 2019., 220 str.) podijeljena je, osim uvodnog dijela, na velike cjeline Grafemika (str. 19. – 48.), Fonologija toponima (str. 49. – 82.), Pravopis i gramatika toponima (str. 83. – 98.), Tvorba toponima (str. 99. – 136.), Toponimi kroz jezike (str. 137. – 208.), a na kraju čitamo Zaključak, popis literature te Bilješku o piscu.

U uvodnoj cjelini, u kojem su i poglavlja Fonološko-etimološko načelo, Predložena metoda, Pravopisne norme, Geografske konvencije te Izvjesnost pogreške, autor postavlja osnovne koordinate svog postupka, obrazlaže svoje odluke te nužnost bavljenja fenomenom. Problemi nastaju, kako autor ističe u uvodu, prije svega zato što jezici primatelji fonološki aproksimiraju toponime ili prihvaćaju rješenja iz jezika posrednika, koja su i sama često nastala fonološkom aproksimacijom. Slijedeći tako uočen problem, autor

razlaže logiku svoje metode. Bez poznavanja etimologije izvornog naziva toponima, nemoguće ga je s razumijevanjem preslikati u druge jezike. A tamo gdje je etimologija nemoćna, oslonac treba tražiti u fonologiji.

Od brojnih primjera kojima autor argumentira svoj pristup, izdvojit ćemo tezu da se primjerice treba znati u kojem je kantonu švicarsko mjesto na koje se toponim odnosi, odnosno u kojem govornom području. Kad bi se švicarsko mjesto Chur nalazilo u francuskom kantonu, glasilo bi /šür/, no taj je toponim u njemačkom govornom području i glasi /kuə/ ili /xuə/ (francuski Coire).

Takav je etimološko-fonološki utemeljeni pristup u suprotnosti s pristupom koji se oslanja na grafemiku, a koji je veoma prisutan jer se pismom češće komunicira među udaljenim kulturama, nego li se čini glasom. Iako oslanjanje na grafemiku često dovodi do zaobilaženja zakonitosti polazišnog jezika i demonstracije nerazumijevanja polazišne

kulture, autor nikako ne zaobilazi tu razinu fenomena, nego mu posvećuje cijelu prvu cjelinu, pri čemu detaljno obrazlaže probleme na koje se nailazi, primjerice uporabu dijakritika iz pisama kojima se služe govornici stranih jezika.

U toj cjelini monografije nisu opisana samo latinična slova zasebno, nego i dijakritički znakovi, neke kombinacije slova i dijakritičkog znaka te kombinacije slova jednih s drugima u raznim latiničnim jezicima. U sljedećoj cjelini, koja se bavi fonologijom toponima, opisani su, pojedinačno i zasebno, fonemi i glasovi koji se tim slovima i kombinacijama u jezicima svijeta opisuju. Nakon popisa grafema i njihovih inačica i kombinacija slijedi popis fonema i njihovih alofona, a zatim još jedan popis, ovaj put izvorišnih jezika. Autor u svakom od navedenih segmenata ukazuje na pravilnosti i nepravilnosti te nudi okvirni obrazac po kojem se one odvijaju.

Svakako valja pozdraviti dinamičan i čitak znanstveni stil autora. Na jezične se analize često nastavljaju stvarni primjeri primjerene i neprimjerene uporabe toponima iz nacionalnih medija, primjerice središnjeg Dnevnika HRT-a ili tekstova objavljenih u najtiražnijih tiskovinama u nas, a autor osim jasne artikulacije problema često nudi ili gotova rješenja ili smjernice. Osim konkretnog bilježenja toponima, u monografiji je obrađena i njihova deklinacija, preuzimanje odnosno nepreuzimanje izvornog roda i broja itd. To uvelike pridonosi praktičnoj primjenjivosti ove monografije, u koju može zaviriti svatko tko je u nedoumici glede deklinacije toponima Ngorogoro ili Utah, ili nije siguran kako bi najsmislenije u hrvatskom tekstu bilo pisanje imena poljskog grada Łódźa s obzirom na grafeme kojima se u hrvatskome jeziku ne služimo.

No, autor upozorava da problematika nadalazi povremenu pojedinačnu nedoumicu ili

pogrješku u dnevnim medijima te izdvaja primjerice atlase te umetke u znanstveno-popularnim časopisima, u kojima je u novije vrijeme primjetna značajna toponimijska neujednačenost. Imena su većih naselja najčešće prilagođena hrvatskom jeziku, dok se manje poznati pojmovi pišu raznim posredničkim grafijama. Pod posredničkim grafijama u prvom se redu misli na preuzimanje anglosaske transkripcije, pa i naziva. Velike jezike bivših kolonijalnih sila, smatra autor, valjalo bi zaobilaziti kao posrednike preko kojih se ostatak svijeta i dan danas međusobno percipira. Citiram zanimljivu misao izravno od autora: „Fonološko-etimološkom metodom moguće je steći istinitiju sliku o svjetskom palimpsestu, kakva postoji ispod naknadnih adstrata u promatranoj regiji i pripadnog jezika koji u njoj vlada.“

Nemoguće je jednim radom obuhvatiti sva pitanja vezana za prilagodbu svakog pojedinog toponima iz svakog jezika svijeta. Nemoguće je jer ih je previše i jer je potreba njihove uporabe nepredvidljiva. No, moguće je pristupiti sustavno, opisati tendencije, pružiti smjernice, dati temelje za informiranu odluku u nedoumici. Autor to u ovoj monografiji čini uzornom akribijom, pokazujući široko poznavanje jezika davatelja te detaljno praćenje hrvatske medijske scene, što njegovim uvidima daje upravo obilježje suvremena opisa stanja jezične uporabe u nas. Pri svemu tome on zadržava diskurs koji je poziv na argumentiranu diskusiju.

Iako se dosadašnji hrvatski pravopisi bave temom prilagodbe stranih toponima, autor je ispravno uočio da je riječ o punktualnim pristupima te rješenjima koja se ponekad donose bez jasnih ili barem jasno iskazanih argumenata. Drugim riječima, korisnici se mogu služiti tim priručnicima ako u njima pronađu toponim koji trebaju upotrijebiti u tekstu. Ovom su monografijom prvi put na jednom mjestu detaljno opisani činitelji koji

moгу utjecati na prilagodbu toponima hrvatskomu jeziku, kao i principi kojima bismo se trebali voditi poštujući tako i specifičnosti jezika davatelja i normu hrvatskoga standardnog jezika.

Monografija će naći primjenu, smatram, u vrlo širokom krugu korisnika. Zbog jasnoće autorova izražavanja, njome će se moći služiti svatko tko se u svakodnevici susreće

s problematikom prilagodbe toponima, a napose lektori, urednici, prevoditelji, učitelji i profesori hrvatskoga jezika, kao i filolozi kojima je primarni interes pravopisna norma.

Kristian Novak

knovak2@ffzg.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.13>

NATJECANJE IZ HRVATSKOGA JEZIKA

Protekla je školska godina po mnogočemu bila neobična, teška. Mnogi vole reći izazovna. Cijeli obrazovni sustav suočio se s dugotrajnim epidemiološkim mjerama, s nastavom na daljinu, nastavom pod maskama, mješovitom nastavom... Sve je bilo puno problema i prepreka koje su ipak bivale premošćivane u nastavi jer nastava mora ići dalje. Ona ne može stati jer tada staje društvo – i metaforički i doslovno. Sve su se te stvari prelele i na natjecanje iz hrvatskoga jezika – 26. po redu. Kao da nisu bile dostatne samo izvanjske nove okolnosti – ovo je natjecanje zadesio i trenutak ulaska nekih razreda u kurikulske ishode – sedmi, prvi i drugi razred bili su potpuno prema kurikulu, treći prema razlikovnom kurikulu, četvrti razred jedini još prema starom programu, odnosno imao je čistu leksikologiju. Iskustvo online pisanja testa postojalo je od prethodne godine i sad je još više doručeno; slobodno možemo reći usavršeno. Ni jedan korak nije preskočen, ni jedan učenik / ni jedna učenica nisu zaobiđeni zbog (samo) izolacije. Doista možemo reći da su problemi bili izazovi i da su uspješno riješeni. Upravo u ovome dijelu posla Agencija za odgoj i obrazovanje, kao organizator ovoga i svih drugih natjecanja, pokazuje kako dobro po-

znaje i sustav i svoje nastavnike, učenike i program odnosno kurikulum. Za natjecanje iz hrvatskoga jezika ključni suradnik bio je i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje čiji su znanstvenici bili recenzenti za testove svih triju razina za svaki razred.

Školska razina natjecanja organizirana je u školama. Za sve koji nisu mogli uživo pisati test omogućeno je online pisanje na posebno prilagođenoj pdf inačici testa u kojoj su ostavljena prazna mjesta za upisivanje odgovora bez utjecaja na ostali dio testa. Školska razina bila je vrlo uspješna i na tome treba zahvaliti ponajprije nastavnicima hrvatskoga jezika koji su preuzeli sav organizaciji dio na sebe. Županijska razina također se pisala u matičnim školama i onda su se testovi dostavljali županijskim povjerenstvima na ispravljanje. Ponovno se pokazalo da jako dobro funkcionira kapilarni sustav organizacije nas profesora i da u tehničkim dijelovima provedbe nema većih problema. Nažalost, izostalo je okupljanje uživo ponajboljih poznavatelja hrvatskoga jezika na nekome lijepom mjestu u Hrvatskoj kojemu je uvijek smisao da ublaži natjecateljske tenzije i stvori trajne uspomene. Državna razina ponovno se pisala u matičnim školama naših finalista uz mogućnost za one u (samo)izolaciji da pišu test online uz videonadzor. Cijeli proces bio je besprijekorno organiziran, uz posebne e-adrese za primanje i slanje skeni-